

KIVIK ART CENTRE

Till Högsta förvaltningsdomstolen

KLAGANDE
Kivik Art Centre
c/o Mellby 57:3
277 35 Kivik

MOTPART
Ulf Lundell, Kivik
Ombud: Jur.kand. Pär Henrikson, Växjö

ÖVERKLAGAD DOM
Kammarrättens i Göteborg dom 2011-04-15 i mål nr 3307-10

SAKEN
Tillämpning av plan- och bygglagen (1987:10), PBL, avseende fastigheten Svinaberga 14:4 i Simrishamns kommun

YRKANDE
Kivik Art Centre överklagar Kammarrättens i Göteborg dom 2011-04-15 i mål nr 3307-10 och yrkar dels att Högsta förvaltningsdomstolen meddelar prövningstillstånd och dels att Förvaltningsrättens dom fastställs.

GRUNDERSkäl för prövningstillstånd

1) Det är av synnerliga skäl för ledning av rättstillämpningen att prövningstillstånd meddelas. Frågan om ett bildkonstverk kan vara en byggnad i plan och bygglagens mening har stor principiell betydelse för hela konstsektorn.

I länsstyrelsen beslut refereras de skäl myndighetsnämnden hänvisade till när den bedömde ”de uppförda anordningarna” som konstverk/konstnärliga installationen och inte som byggnader i PBL:s mening. Skälen är ”användningssätt samt omfattande praxis på området”. Utan att bemöta dessa argument drar sedan länsstyrelsen sin slutsats: ”oavsett att konstruktionerna benämns som konstverk kan benämningen inte anses fränta installationerna deras karaktär som byggnader”. Kammarrätten skriver i sin dom att den delar länsstyrelsens

uppfattning att konstruktionerna är att anses som byggnader, dels med hänsyn till deras utformning, dels eftersom det finns möjlighet för människor att uppehålla sig i dem. Vidare anføres att varken förarbeten eller rättspraxis ger stöd för att konstverk ("konstruktioner uppförda i konstnärligt syfte") är undantagna från byggnadsbegreppet i PBL. Enligt förvaltningsrättens mening är däremot ändamål och funktion en framträdande komponent för byggnadsbegreppets omfattning, vilket kan utläsas såväl av lagförarbeten som av rättstillämpning. Denna meningsskillnad mellan rättsinstanserna bör få ett avgörande i högsta rätt. Om kammarrättens dom vinner laga kraft och länsstyrelsens beslut i frågan fastställs skulle det enligt Kivik Art Centres mening leda till att konstens uttrycksmöjligheter allvarligt begränsas.

2) Länsstyrelsens beslut har fattats på ett underlag som innehåller flera felaktigheter och missförstånd i beskrivningen av de objekt som beslutet gäller.

När kammarrätten i sin dom säger sig dela länsstyrelsens uppfattning att objekten är byggnader "med hänsyn till deras utformning" utgår kammarrätten från den beskrivning länsstyrelsen ger i sitt beslut. Den kritik av länsstyrelsens beskrivning som Kivik Art Centre i överklagande formulerat har kammarrätten inte fäst något avseende vid. I motsats till förvaltningsrätten företog aldrig kammarrätten någon syn på platsen för att bilda sig en självständig uppfattning om sakförhållandet.

De objekt som var föremål för länsstyrelsens beslut är dels Snøhetta/Sandbergs installation *Perceptuell displacements* (2007), dels Gormley/Chipperfields *A sculpture for the individual experience of architecture* (2008). Direkt felaktigt i länsstyrelsens beskrivning är mängden objekt på utställningsområdet och hur flera av verken är konstruerade. Snøhetta/Sandbergs installation består av ett "Moderskepp" (500x300x240 cm) och fyra "satelliter" (två *Viewfinders* och två *Photoboxes*, alla 240x240x240 cm). Länsstyrelsen räknar med att det finns fem stora "Moderskepp" på området som vardera mäter 15 kvadratmeter. Denna mångdubbling av ett storskaligt installationselement ger naturligtvis en helt annorlunda föreställning om hur konsten inplacerats i landskapet. Vad gäller utseendet på Gormley/Chipperfields skulptur skriver länsstyrelsen att "varje del av konstruktionen är avsedd att vistas i och består av bottenplatta, minst två gavlar samt tak". Denna beskrivning måste korrigeras. Det liggande rätblocket (Scenen) är en öppen struktur med endast en "gavel" och en långsida. Man har ingen känsla av att uppehålla sig **inuti** ett rum utan man står **på** en plattform eller **i** själva den bildram som exponerar landskapet. Det vertikala rätblocket (tornet) saknar "tak". Det är missvisande att använda byggnadstermer i beskrivningen av de geometriska grundelement konstverken är uppbyggda av. En kub kan knappast sägas ha bottenplatta, tak och väggar. Tippar man kuben till nytt läge kan "tak" och "bottenplatta" plötsligt förvandlas till "väggar".

Kivik Art Centre har tidigare påpekat dessa omständigheter och åberopar alltjämt överklagandet av länsstyrelsens beslut och yrkandet framlagt för Kammarrätten (bilaga 1 och 2). Som bevisuppgift bifogas även en serie fotografier av konstverken (bilaga 3) och de presentationsfoldrar Kivik Art Center utgav i samband med utställningarna (bilaga 4A o 4B).

Närmare utveckling av Kivik Art Centres yrkande om fastställande av förvaltningsrättens dom

I alla handlingar i målet förekommer citat från proposition 1985/86:1, s 674 f. Hur denna text tolkas är avgörande för bedömningen. En mening har särskilt intresse: "Med byggnad torde i allmänt språkbruk avses en varaktig konstruktion av tak och väggar som står på marken och är

så stor att människor kan uppehålla sig i den”. Denna definition synes enkel och klar. Den har också återopats både av länsstyrelse och av kammarrätten. Ser man den i sitt sammanhang förändras emellertid meningens betydelse. I själva verket avvisas denna definition av lagstiftaren. Vad som i allmänt språkbruk torde vara en byggnad är inte tillfyllest för domstolen. Lagstiftaren anser inte att begreppet byggnad behöver definieras i lagen utan man bör anknyta till dagens praxis. Det allmänna språkbrukets bestämmingar negeras: ”en varaktig konstruktion av tak och väggar” – i praxis har en presenning på ett i marken fäst stålstativ ansetts som byggnad; ”som står på marken” – i praxis finns exempel på husbåtar som ansetts vara byggnader; ”så stort att människor kan uppehålla sig i den” – ett uthus på 1,5x1,5 m har ansetts som byggnad, och konstruktioner som ger samma visuella intryck som ett hus har ansetts som byggnad trots att de saknat utrymmen för människor att uppehålla sig i. Rättspraxis har alltså på alla punkter upphävt den definition som Kammarrätten återropar mot konstverken i Kivik. Vilka är då de kriterier som i praxis varit avgörande? Formuleringen om bedömningarna av lätt flyttbara konstruktioner kan ge ledning: ”i dessa och liknande fall har regeringsrätten tagit hänsyn till användningssättet, utformningen och varaktigheten i användningen”. Här utsägs explicit vad som under de andra rubrikerna framkommer implicit: syftet och den praktiska nyttan ger vägande skäl för rätten i avgörandet om vad som skall hamna under byggnadsbegreppet. Ett konstverk saknar denna nyttoaspekt.

Som skäl för att inte bedöma de vid Kivik Art Centre uppförda konstverken som byggnader angav Myndighetsnämnden förutom användningssättet också den omfattande praxis som finns på konstområdet. För att undersöka sakförhållandet har Kivik Art Center skickat ut en mailfråga till viktiga aktörer på den svenska konstscenen: ”har du någon erfarenhet av att konstverk bedömts vara en byggnad och därmed bygglovspliktigt”. Enkätsvaren ger starkt stöd till myndighetsnämndens påstående om en omfattande praxis. Endast några få svar kunde berätta att frågan om bygglov aktualiserats. I samband med skulpturfestivaler i stadsmiljö har det hänt att arrangören ansökt om tillfälligt bygglov. I Göteborg visades Mandala Moghaddams verk *Brunnen* i Brunnsparken under ett år utan bygglov. När det sedan beslutades att verket skulle bli permanent blev ett bygglov för installationen nödvändigt eftersom ett stort skärmtak skyddar den elektroniska uppkopplingen djupt nere i brunnen. Här fanns alltså en klar nyttoaspekt. Två rättsfall har också vissa beröringspunkter med frågan om konst/byggnad. Lars Vilks *Nimis* och *Arx* samt den installation SIMKA gjorde till en utställning ute på Landsort. Men i dessa fall har huvudfrågan gällt om objektens uppförande skett i strid mot reservatföreskrifter och strandskyddsbestämmelserna. Med dessa undantag har vad Kivik Art Centre känner till konsten aldrig prövats mot PBL. Vid de stora skulpturparkerna Wanås Konst och Umedalens Skulptur, som bedrivit verksamhet i decennier och där flera konstverk har ”karaktär som byggnader”, har frågan om bygglov aldrig uppkommit. Som bevisuppgift (bilaga 5) ges exempel på några storskaliga konstverk.

Kivik Art Centre vill, tillsammans med många andra konstinstitutioner och fria aktörer på konstscenen, ge möjlighet för storskaliga skulpturverk och installationer att möta sin publik. Om vissa verk på grund av sin utformning skulle falla under definitionen ”byggnad” och därmed vara bygglovspliktigt skulle villkoren för att driva utställningsverksamheten bli så intrikat att det näst intill omöjliggör realiserandet av nya projekt. Sakförhållandet är nämligen sådant att ett brett fält inom den samtida bildkonsten arbetar med formspråk som med länsstyrelsens uttryck har ”karaktär av byggnader”. Det kan vara konst somt dekonstruerar modernismens konstruktivistiska principer eller konst som undersöker hur arkitektoniska grundelement kan utnyttjas i det konstnärliga uttrycket. Både Snøhetta/Sandbergs och Gormley/Chipperfields verk på Kivik Art Centre tillhör denna kategori. Hur skulle ett konstverk kunna gestalta den subjektiva upplevelsen av arkitektur utan att pröva dess

uttrycksmedel, undersöka dess rumsuppfattning? PORT, TRAPPA, VÄGG och RUM är exempel på begrepp som förutom sin vardagliga betydelse också har en djupt symbolisk klangbotten. Om konstverk med ambition att bearbeta dessa arketyper skulle klassificeras som byggnad i PBL:s mening och därmed vara bygglovspliktiga betyder det att många konstverk skulle komma att underställas kommunala myndighetsnämnder. Konstens möjlighet att framföra sitt ärende blir beroende av hur tjänstemän behandlar och politiker beslutar utifrån berörda grannars utlåtanden. Det skulle leda till allvarliga inskränkningar i den konstnärliga friheten och en förhandscensur som inte kan accepteras.

En byggnad kan diskuteras utifrån form och funktion. Ändamålet för uppförandet kan ställas i relation till olika intressen och utformningen kan bli föremål för förhandling i beaktande av skilda synpunkter på miljö, säkerhet etc. Dessa nyttoaspekter ger vägande skäl i de beslut som avgörs i kommunala byggnadsnämnder. Men ett konstverk har inget praktiskt ändamål. Syftet med konst är något helt annorlunda. De val konstnären fattar i den skapande processen är inte förhandlingsbara. Ett konstverk äger en oupplösligt förening av form och innehåll och konstverkets apparition kan därför inte behandlas på ett bygglovsmöte. Konstverk tillhör en helt annan sfär. De tillhör de modellbildande systemen, de språkformer vi utvecklat för kontakt och kommunikation.

*

Kivik Art Centre har bedrivit sin verksamhet sedan 2007. De senaste åren har två större konstruktioner tillkommit på platsen men eftersom de har en bestämd nyttoaspekt (café/information och videobiograf) har Kivik Art Centre ansökt om tillfälligt bygglov vilket också beviljats. Förordnande om landskapsbildsskydd gäller för området och Kivik Art Centre har sökt och erhållit en tidsbegränsad dispens för uppförandet av de i målet aktuella konstobjekten. Arbetet med detaljplan över området har inletts.

Vad Kivik Art Centre anfört i överklagande av Länsstyrelsens beslut 2009-06-22, Dnr 403-78590-08, 403-82084-08 samt yrkande framlagt för Kammarrätten i Göteborg 2010-09-14 åberopas alltjämt. (bilaga 1 och 2)

Som bevisuppgift bifogas en serie fotografier av de aktuella konstverken (bilaga 3), de presentationsfolderar Kivik Art Centre utgav 2007 och 2008 (bilaga 4A och 4B) samt fotografier av några storskaliga konstverk där frågan om byggnadslov aldrig uppkommit (bilaga 5).

Kivik 2011-05-03

Gert Aspelin
Kivik Art Centre